

OPONENTSKÝ POSUDOK HABILITAČNEJ PRÁCE

Názov práce: *Židia v literatúre stredoeurópskeho priestoru*

Autor práce: PhDr. Adriana Amir, PhD.

Odbor HIK: slovanské jazyky a literatúry

Oponent: Doc. PhDr. Ľubica Babotová, CSc.

Pracovisko oponenta:

Kultúrny život obyvateľov stredoeurópskeho priestoru (Karpatský región) sa vďaka svojim špecifikám, komplementárnym aj integrálnym vývinovým impulzom v rámci slovanského kontextu neraz ocitol v ohnisku zvláštneho vedeckého osvetlenia. Predmetom vedeckého bádania bola predovšetkým história, etnografia, jazyk, literatúra, alebo kontakty s predstaviteľmi susedných národov, ktoré v diachronickom zábere priniesli objektívne, prípadne aj komplexné výsledky.

Karpatský región patril v histórii k rôznym štátnym útvarom, literárne diela predovšetkým staršej proveniencie sa stali v priebehu dlhého časového obdobia takmer nedostupné. Tento fakt, ako aj jazyková bariéra spôsobili, že záujem bádateľov o toto územie sa dlhodobo stal okrajovým. Adriana Amir predkladanou habilitačnou prácou dopĺňuje dôležitý aspekt literárnej histórie a z tohto dôvodu možno posudzovanú prácu vnímať ako veľmi aktuálnu.

Autorka práce sa venuje rozsiahlemu historickému obdobiu (takmer 200 rokov). Ciele práce a metódy výskumu sú jasne a precízne stanovené. A. Amir čerpá z literárno-historických metód, imagológie a teórie kultúrnej pamäti, do úvahy berie celý komplex duchovného života karpatského stredoeurópskeho priestoru - zručne operuje faktami z dejín, kultúry, filozofie, psychológie a pod., nanášajúc ich na pevné literárnovedné podložie, čo dáva jej výskumu nielen určitý interdisciplinárny charakter, ale aj možnosť všestrannejšie analyzovať zvolený objekt. Tento princíp bádania je plne odôvodnený, pretože autorke ide nielen o interpretáciu analyzovaných textov, ale aj o zaradenie do širšieho literárneho kontextu.

Hlavnou problematikou A. Amir je analýza a interpretácia zobrazenia židovských postáv v literatúre, ktorá vznikla na území súčasného Slovenska a dnešnej Zakarpatskej oblasti Ukrajiny. Z časového hľadiska je práca chronologicky rozdelená do 4 etáp - tie

mapujú najdôležitejšie politické obdobia (1. druhá polovica 19. stor. - začiatok 20. stor.; 2. 1910 - medzivojnové obdobie; 3. koniec druhej svetovej vojny - pád totalitného režimu; 4. 1989 - súčasnosť). Zobrazenie Židov v tejto literatúre má spoločné črty s inými stredoeurópskymi literárnymi tradíciami, pričom zároveň vykazuje špecifické rysy formované sociokultúrnou dynamikou Karpatského regiónu. Osobitná pozornosť je venovaná koexistencii ortodoxných chasidských komunít a miestneho rusínskeho obyvateľstva.

V najstaršom analyzovanom období boli autormi literárnej tvorby výlučne predstavitelia kléru - Duchnovič, Pavlovič, Kralický, Syl'vaj. Ich diela majú výrazne edukačný charakter a sú zamerané na zobrazenie konfliktu medzi dobrom, reprezentovaným duchovenstvom (vyzdvihuje sa úloha cirkvi a kňazov ako morálnych autorít) a zlom, reprezentovaným typmi Židov - krčmárov, úžerníkov. Postavy sú stereotypne zobrazené ako negatívne, mali plniť národnobuditeľské a ľudovýchovné didaktické ciele. Jediný, kto sa spomedzi autorov snaží o realistickejší postoj k stvárneným postavám je Duchnovič, ktorého obraz Žida nie je jednoznačne negatívny.

Antisemitický postoj v literárnom texte je rozpoznateľný aj neskôr. Spisovatelia medzivojnového obdobia židovské postavy formujú prevažne cez negatívne stereotypy, ktoré sú spojené s dobovými predsudkami, ekonomickou rivalitou i kultúrno-náboženskou odlišnosťou. Antisemitizmus je prítomný menšou alebo väčšou mierou aj v tvorbe spisovateľov iných národností (Hrušovský). Autori sa v menšom rozsahu obracajú k jednotlivcom, pozornosť je venovaná širšej židovskej komunite, ktorá reprezentuje uzavretý hierarchizovaný svet. Členovia komunity predstavujú rôzne charakterové typy od zbožných chasidov, cez obchodníkov až po úžerníkov (Olbracht). Spôsob zobrazenia židov nie je explicitný cez náboženský alebo etnický kontext, ale poukazuje sa aj na existenciu chudoby v ich radoch (Grendža-Donský). Práve porovnávanie týchto súvislostí umožňuje začleniť analyzované diela do širšieho kontextu.

V povojnovom období (po skončení druhej svetovej vojny a aj po roku 1989) sa autori snažia o komplexné zobrazenie postáv, ktoré zahŕňa nielen fyzický vzhľad (v predchádzajúcich obdobiach väčšinou zanedbateľný), ale aj vnútorné vlastnosti (charakter, psychika, motivácia). Približujú sa tragické osudy Židov nielen počas vojny, spisovatelia sa venujú osobným traumám protagonistov, ale aj traumatizujúcim skúsenostiam, ktorým musia jednotlivé postavy čeliť po skončení vojnovnej tragédie. Tejto problematike sa venuje pomerne značná skupina spisovateľov, z ktorých väčšina na vlastnej koži pocítila perzekúciu či už v priebehu vojny (už spomínaný Grendža-Donský, Bodnar) alebo po vojne kvôli svojim politickým názorom (Šmajda, Hryc-Duda, Bissová, Šelepec, Dacej). Aj tieto osobné

skúsenosti prispeli k psychologicky hlbšiemu zobrazeniu postáv (zmena charakterov v súvislosti so zmenou politickej situácie). Uvedení autori spomínajú na vlastné i sprostredkované udalosti, reálne hodnotia rusínsko-židovské vzťahy, ktoré sa diametrálne odlišovali od vzťahov v predchádzajúcich obdobiach. Tieto sú dôležité pre komplexný obraz historického spolužitia, ktoré v súčasnosti odchádza do nenávratna a doteraz sa nedostal do odbornej pozornosti literárnej histórie.

V práci sa nachádzajú určité nepresnosti. Týkajú sa preklepov a predovšetkým prepisu mien a názvov diel z originálu do slovenčiny v poznámkach a literatúre uvedenej pod čiarou. Dochádza k nejasnostiam, prečo sú v práci varianty Vasil', Vasyl, Donskij, Donskyj, Mikitas aj Mykytas (s. 50) alebo v prípade ukrajinskej štúdie (Єврейський дискурс ... - s. 41) nie je uvedený prepis z ukrajinského, ale z ruského jazyka a pod. Ide však napospol o formálne nedostatky, ktoré na celkovú koncepciu a výslednú výpovednú hodnotu práce nemajú dosah.

Otázky na obhajobu:

1. V niektorých analyzovaných obdobiach sa venujete komparácii ukrajinskej (rusínskej) literatúry so slovenskou a českou (Hrušovský, Olbracht). Mohli by ste podobnú komparáciu priblížiť aj v najstaršom období (Duchnovič a spol.)?

2. V kontexte Vašej analýzy – ako interpretujete protikladný spôsob literárneho stvárnenia ženskej židovskej identity v diele Zozuľaka a Bissovej? Zatiaľ čo u Zozuľaka je postava Fridmanky redukovaná na karikatúru a morálnu nestálosť (telesnosť), u Bissovej sa postava Ester stáva nositeľkou historickej traumy (duchovno/pamäť). Možno tento rozdiel vnímať nielen ako estetickú voľbu, ale aj ako odlišnú mieru (ne)schopnosti autorov reflektovať tragédiu holokaustu v povojnovom období?

3. Vo svojej práci sa venujete reflexii holokaustu v analyzovanej areálovej ukrajinskej literatúre prostredníctvom vybraných autorov. Do akej miery možno Vami hodnotený súbor textov považovať za uzavretý a reprezentatívny korpus? Respektíve, identifikujte určité "biele miesta", ktoré na svoje komplexné spracovanie a literárnovednú reflexiu ešte len čakajú.

Židovská tematika a jej rôzne aspekty sú v miestnej ukrajinskej literatúre málo spracované a táto problematika nebola doteraz komplexne skúmaná. Habilitačná práca PhDr. Adriany Amir, PhD., má žiaducu odbornú úroveň, autorka preukázala schopnosť pracovať s množstvom najnovšej vedeckej literatúry rôznej jazykovej proveniencie i pramenným materiálom, konfrontovať totožné i odlišné javy v analyzovaných ukážkach. V rámci

literárnohistorického výskumu recepcie rôznych východísk prináša komplexný pohľad na problematiku, ktorá doteraz na Slovensku skúmaná nebola a otvára možnosti pre ďalší výskum v tomto kultúrne rozmanitom regióne.

Habilitačnú prácu *Židia v literatúre stredoeurópskeho priestoru* autorky PhDr. Adriany Amir, PhD. **odporúčam** prijať na obhajobu a po úspešnej obhajobe a habilitačnej prednáške **odporúčam** udeliť vedecko-pedagogický titul docent v odbore habilitačného konania a inauguračného konania **slovanské jazyky a literatúry**.

V Prešove 21. decembra 2025

Doc. PhDr. Ľubica Babotová, CSc.